

BUTLLETINS BIBLIOGRÀFICS

JUSTÍCIA, PAU I INTEGRITAT DE LA CREACIÓ (JPIC). PUBLICACIONS ENTORN DEL PROGRAMA DEL CONSELL ECUMÈNIC DE LES ESGLÉSIES (1983-1990)

La sisena Assemblea del Consell Ecumènic de les Esglésies celebrada a Vancouver el 1983, decidí donar absoluta prioritat al «compromís de les esglésies membres en un procés conciliar d'aliança mútua en favor de la justícia, la pau i la integritat de la creació». D'aquí en sortí un Programa, anomenat de forma abreujada JPIC, que ha durat fins a 1990, en la Convocatòria Mundial celebrada a Seül. Aquest Butlletí Bibliogràfic vol seguir aquest programa a través de les publicacions del mateix Consell Ecumènic i de les principals aportacions confessionals i particulars al tema. No pretén de ser exhaustiu, essent així que la bibliografia és immensa; més aviat s'ha seguit un criteri qualitatiu i de significativitat pel que fa a descriure i valorar el Programa esmentat. No sempre els principals documents han estat publicats en llibres; algunes vegades es troben en opuscles o fins i tot en documents ciclostilats.

1. *Cronologia del Programa JPIC*

1. Preman NILES, *Covenanting for Justice, Peace and the Integrity of Creation - An Ecumenical Survey*, dins: *The Ecumenical Review* 39 (1987) 470-484.
2. *Brief Historical Overview of the Process on Justice, Peace and the Integrity of Creation*, dins: *Resource Materials* 6.5 (Document ciclostilat), 11 pp.
3. *Justicia, paz e integridad de la creación (JPIC). Informe sobre la marcha de los trabajos: Panorama regional (1988-1989)*, dins: *Document* 2.2.1, Comitè Central, Moscú, juliol 1989, 7 pp.
4. *Justice, Peace and the Integrity of Creation (JPIC). Progress Report: A Regional Overview*, dins: *Resource Materials* 4.8 (Document ciclostilat), 11 pp.

No existeix una història completa i detallada del Programa del Consell Ecumènic. En les quatre publicacions esmentades es pot trobar la relació i alguns trets fonamentals de les principals reunions sobre JPIC. El Consell Ecumènic fa remuntar fins a D. Bonhoeffer la idea d'un concili per la pau, quan intervingué en l'Assemblea ecumènica de Fanoe, el 1934 (Cf. D. Bonhoeffer, *No Rusty Swords*, Harper and Row, 1965, p. 291).

El *Document* 6.5 passa revista de les decisions dels Comitès Central i Executiu des de 1984 fins a 1989: és la història de les decisions «oficials». Els *Documents* 2.2.1 i 4.8, en canvi, descriuen les múltiples trobades arreu del món i que han tingut lloc sobretot des de 1987.

2. *Materials publicats pel Consell Ecumènic.*

5. *Resource Materials*: Dossier 1: «Some basic background materials, in historical perspective.» Vuit documents, setembre 1987, W.C.C., 36 pp.

6. *Resource Materials*, Dossier 2: «Covenant/Covenanting.» Dotze documents, febrer 1988, W.C.C., 57 pp.

7. *Resource Materials*, Dossier 3: «Council/Integrity of Creation/Justice/Peace.» Sis documents, maig 1988, W.C.C., 94 pp.

8. *Resource Materials*, Dossier 4: «The integrity of creation.» Vuit documents, 1988, W.C.C., 70 pp.

9. *Resource Materials*, Dossier 5: «Bible studies on Justice, Peace and Integrity of Creation.» Tretze documents, gener 1989, W.C.C., 53 pp.

* 10. *Resource Materials*, Dossier 6: Set documents, 1989, W.C.C., 61 pp.

11. *Resource Materials*, Dossier 7: «The Road to Seoul.» Nou documents, 1989, W.C.C., 82 pp.

12. *Forum. Newsletter of the Programme on Justice, Peace and the Integrity of Creation*, Vuit números publicats, des del març de 1988 fins al desembre de 1989, W.C.C.

13. *Justice, Peace and the Integrity of Creation*, monogràfic de *The Ecumenical Review* 38 (1986) 251-345.

14. *Issues of Justice, Peace and the Integrity of Creation*, monogràfic de *The Ecumenical Review* 41 (1989) 489-602.

15. *Racial Justice. An Issue of Justice, Peace and the Integrity of Creation*, «PCR Information», 1990, núm. 26, W.C.C., 94 pp.

16. *An African contribution to the JPIC-Process. Justice, Peace and Integrity of Creation - Global Overview*, Wilgespruit, octubre 1989. Documents de la Trobada de Seül, 1990, C 3, 14 pp. (*Resource Materials*, Doc. 7.4).

17. Documento de la Consulta Latinoamericana sobre Justicia, Paz e Integridad de la Creación, Quito (Ecuador), desembre 1989. Documents de la Trobada de Seül, 1990, C 4, 20 pp. (*Resource Materials*, Doc. 7.3).

18. *A Pacific Contribution to Justice, Peace and Integrity of Creation*, *Resource Materials*, Doc. 7.1, 4 pp.

5. Aquest dossier aplega una primera sèrie de documents a fi d'ajudar a situar el JPIC en els seus precedents històrics i donar el resultat de les seves primeres reflexions.

Inclou la crida de Bonhoeffer del 1934 (*Doc. 1.1*), les decisions de l'Assemblea de Vancouver sobre el Programa (*Doc. 1.2*), quatre tesis de Karl F. von Weizsäcker (*Doc. 1.3*), de les quals parlarem més endavant, un article de Ninan Koshy (*Doc. 1.4*) que situa JPIC en el conjunt del pensament social del Consell Ecumènic des de Stockholm, 1925, i un curt article de Preman Niles, responsable del Programa (*Doc. 1.5*), on indica que aquest es proposa fer reflexionar a les Esglésies i proposar camins d'actuació. El *Document 1.6* és el més important del dossier i conté el document final de la primera consulta internacional, a Glion (7-13 novembre 1986), i els comentaris del Comitè Central, de gener de 1987; en síntesi, es va decidir que la crida de Vancouver fos per a promoure que, a nivell local, les Esglésies parlin i actuïn juntes a partir de la pròpia fe, fonamentades en l'ensenyament bíblic i en l'anàlisi de la realitat; els tres temes del programa estan molt relacionats i han de tenir una resposta global comuna i, finalment, cal treballar conjuntament amb altres tradicions cristianes i ideologies. La segona gran decisió del Comitè Central fou convocar l'Església Catòlica a prendre part en el Programa (cf. núm. 25).

6. El segon dossier està dedicat íntegrament a oferir materials sobre la idea de «Aliança». Una de les finalitats decidides per Vancouver fou la d'arribar a fer una «aliança» sobre els tres temes del programa. El terme «aliança» habitualment indica un pacte entre Déu i els homes; es

discutí llargament durant aquests anys si es podia aplicar als pactes o compromisos del Poble de Déu. D'entre les aportacions del dossier destaca l'article de Konrad Raiser sobre «Covenanting as a Way to a Committed Fellowship of Churches» (*Doc. 2.1*), que influí fortament en la decisió de caminar cap a un pacte sobre la pau, la justícia i la integritat de la creació. (Més detalls sobre la discussió en aquests primers anys a P. Niles, núm. 1 d'aquest Butlletí.)

7. El nucli d'aquest dossier són quatre estudis sobre quatre aspectes de JPIC. Vancouver parlà de «procés conciliar», però va desfermar un gran debat perquè els catòlics i els ortodoxos defensaven que només hi pot haver concili quan hi ha plena comunió, i aquest no és el cas del Consell Ecumènic. Lukas Vischer («Conciliar fellowship and Councils. Churches on their Way to a Universal Council - Some Observations») defensa que la reunió de Seül no pot ser conciliar, pròpiament parlant, però sí pre-conciliar (*Doc. 3.1*). Dels altres tres treballs, el referent a la «Integritat de la creació» (*Doc. 3.2*) és el més senzill de seguir. Afirmar que s'ha de donar una prioritat teològica a la creació, que el respecte a la creació és la pràctica de la justícia i que la conseqüència d'aquesta pràctica és la pau. El treball sobre la Justícia (*Doc. 3.3*) és el més difícil. Més que presentar clarament el que significa la «justícia», desenvolupa diverses perspectives i això perquè el pensament social ecumènic no és un cos acceptat d'ensenyament social, com en l'Església catòlica, sinó més aviat una resposta a situacions històriques canviants. El treball sobre la Pau (*Doc. 3.4*) tracta temes globals (cursa armamentista, armes nuclears, etc.) i relaciona aquests temes amb els altres dos (justícia i creació).

8. La tesi central d'aquest dossier és l'afirmació d'una integritat o unitat de la creació que es trenca quan es fereix la pau, la justícia o el medi ambient. Les cultures més antigues ho veuen així (*Doc. 4.2 i 4.3*), així com la teologia ortodoxa (*Doc. 4.1*) en una consulta a Sofia, de la qual parlarem més endavant (núm. 24).

9. Fonamentalment s'ofereixen documents en tres àmbits: reflexions bíbliques sobre JPIC; guies per a un estudi bíblic en grups; i l'anàlisi de textos bíblics concrets.

10. Dels *Documents 6.3* (aportació catòlica) i *6.4* (aportació ortodoxa a Minsk) en parlarem més endavant. El *Doc. 6.2* és la primera redacció del document de treball per a Seül, amb el títol «Towards an Ecumenical Theological Affirmation on Justice, Peace and the Integrity of Creation». La primera part desenvolupa les amenaces a la vida en l'època present (destrucció del medi ambient, injustícia, violació dels drets humans, sexisme, racisme, guerra, etc.) i fa una reflexió teològica sobre el tema i una crida a l'actuació de les Esglésies. En la segona part es fan una sèrie d'afirmacions que es dedueixen de tot l'anterior: Déu és el sobirà del poder humà; l'amor de Déu als pobres; la terra pertany a Déu; Jesucrist és la veritat; igualtat de races i pobles; homes i dones creats a imatge de Déu; la pau de Jesucrist; la creació pertany a Déu; pacte en favor de la justícia, la pau i la integritat de la creació. Aquest primer esborrany accentua molt els perills i desenvolupa poc les bases teològiques.

11. Les aportacions des del Pacífic, d'Europa, d'Amèrica Llatina i d'Àfrica (*Doc. 7.1-4*). La història de la contribució ortodoxa (*Doc. 7.5*) i l'aportació de l'Aliança Reformada Mundial (*Doc. 7.6*) es comentaran més endavant.

12. Intenta posar a l'abast dels cristians de les parròquies el JPIC. Inclou notícies de les trobades arreu del món, de dades que il·luminen els temes, pregàries i propostes d'estudis bíblics, bibliografia i articles.

13. Aquest número de la revista compleix plenament el que es proposava: aclarir algunes qüestions i estimular la reflexió. Es tracta d'articles curts sobre les cinc qüestions bàsiques ja

apuntades: aliança, procés conciliar, pau, justícia i creació. Un dels articles amb més contingut és el de David Gosling, *Towards a Credible Ecumenical Theology of Nature*, pp. 322-331, el qual clama per una teologia ecumènica científicament creïble.

14. Segona contribució d'aquesta revista a JPIC. Conté nou articles, el document final de la trobada ortodoxa de Minsk (núm. 24) i l'aportació de Justícia i Pau del Vaticà (núm. 25). El més destacat són els estudis sobre la creació, la perspectiva feminista i el tema de la comunicació lligat a JPIC.

15. JPIC no és només un programa, sinó un accent que el Consell Ecumènic vol posar a tota la seva activitat. Per això el Programa Contra el Racisme (PCR) va voler fer una aportació pròpia. Durant els anys 1987 i 1989 féu tres consultes sobre el racisme i el 1990 publicà en aquest llibre algunes de les ponències. No es tracta d'estudis teòrics o teològics; sinó més aviat de descripcions de situacions arreu del món.

16. Es tracta d'un document bastant caòtic, poc madur i, es nota, redactat a corre-cuita. Denuncia les situacions de guerra, les injustícies i els atacs al medi ambient africà i fa una crida a la col·laboració de les altres religions i dels no creients. És un exemple dels perills d'un programa com el JPIC, que ha de tenir en compte tot el món, però no de tot arreu arriben contribucions de la mateixa qualitat.

17. Aquesta aportació llatinoamericana, en canvi, és més madura, més pensada, més clara. Tracta tres temes: la terra, el deute extern i els drets humans. Cada un dels tres apartats inclou una breu consideració teològica atinada i passa després a analitzar la situació. Acaba, en l'apartat VI, amb unes recomanacions.

18. Una breu i clara aportació des del Pacífic, amb tres idees mare. Primer: en les cultures del Pacífic hi ha una visió de totalitat i d'interdependència entre els homes i entre ells i la resta de l'ordre creat que creà una harmonia durant segles. Segon: les activitats nuclears en la zona són un perill greu. Tercer: l'efecte hivernacle pot ser alhora provocat i sofert en aquesta àrea del món.

3. Reflexions sobre els temes de JPIC

19. Karl F. VON WEIZSÄCKER, *Die Zeit drängt. Eine Weltversammlung der Christen für Gerechtigkeit, Frieden und die Bewahrung der Schöpfung*, München-Wien, Carl Hanser Verlag, 1986, 120 pp. (Traducció castellana: *El tiempo apremia. Una asamblea mundial de los cristianos en favor de la justicia, la paz y la conservación de la creación*, Salamanca, Sígueme, 1988, 124 pp.).

20. Ulrich DUCHROW i Gerhard LIEDKE, *Shalom. Biblical Perspectives on Creation, Justice and Peace*, Geneve, W.C.C., 1989, 198 pp.

21. René COSTE, *Paix, justice, gérance de la création*, Nouvelle cité, 1989, 168 pp.

22. *Una asamblea por la paz*, monogràfic de la revista *Concilium* 215 (gener 1988), 144 pp.

23. *Science, Techniques, Éthique*, monogràfic de la revista *Foi et Vie* 87 (1988, 3-4) 1-186.

19. Llibre clàssic sobre el tema i molt conegut. L'A. és físic teòric i nuclear, germà del president de la república alemanya. Els seus escrits han influït poderosament a prendre consciència dels problemes actuals del món. En aquest llibre recull, amplia i sistematitza el que havia publicat abans. Ell mateix resumeix el seu pensament en quatre punts: cal convocar una assemblea mundial de cristians sobre JPIC; la humanitat es troba en una crisi que pot acabar en catàstrofe

i cal actuar amb determinació; la crisi és visible en tres àmbits: justícia, pau i natura, però hi ha recursos ètics que poden provocar consens i accions polítiques; cal una unitat en aquest camp per part dels cristians i de les altres religions del món. S'ha d'afavorir un ordre jurídic políticament eficaç a nivell mundial.

20. És el millor llibre que s'ha escrit sobre el tema. Va dirigit a grups d'estudi que vulguin aprofundir JPIC, de cara a la trobada de Seül. És alhora senzill i profund. Segueix la metodologia del veure, jutjar i actuar, que el fa clar i entenedor. La primera part del llibre explica els símptomes i els efectes de la destrucció de la creació, l'opressió, l'empobriment i la militarització, amb abundància de dades i gràfics. En la segona part s'hi desenvolupen les perspectives bíbliques. Es tracta de més de cent pàgines de gran interès. Primer es fonamenta teològicament la relació de l'home amb la creació; després es fa veure el fonament bíblic de la justícia; i finalment es desenvolupa la noció de «Shalom», fent-hi confluïr les altres dues nocions. En la tercera part, se suggereixen les formes possibles de l'actuació de les Esglésies, i en l'Apèndix es mostren exemples del que anomenen «Procés de Shalom».

21. L'A. ha estat implicat en el JPIC per encàrrec del Vaticà. El llibre és el resultat de l'experiència cada vegada més gran a diagnosticar els grans problemes del nostre món: ONU, Vaticà II, Vancouver i Kyoto. Pel que fa a la pau, en fa un estudi bíblic («Do i manament de Déu») i una aproximació en el pensament actual. Estudia la justícia especialment en el pensament de Joan Pau II i en la Doctrina social de l'Església catòlica. De la «gerència de la creació» en fa un breu estudi bíblic. La darrera part del llibre està dedicada a fonamentar el paper de les Esglésies en aquest camp i a encoratjar-les a contribuir a una civilització del compartir, de la solidaritat, de l'amor, de les benaurances i de l'esperança.

22. Aquest número de *Concilium* parla de la pau i de la justícia, en la línia proposada per Weizsäcker. De la pau se n'estudien les tradicions catòlica, protestant i ortodoxa. Pel que fa a la justícia, s'hi descriuen la pobresa d'Amèrica Llatina, l'armamentisme i la no violència. Clou el número un excel·lent article de J. Moltmann sobre *La justícia crea la paz*.

23. Es tracta d'una aportació a JPIC en el tema de la «Creació». El tema ecològic hi es tractat en cinc articles. S'hi fa una història del moviment ecològic a França (pp. 59-89). Fonaments teològics (O. Schaefer, pp. 3-30). Aquest mateix autor indica que la paraula «integrity» (de la creació) es pot traduir per «salvaguarda» (en la línia de la Saviesa i voldria significar «deixar-la tranquil·la») o per «alliberament» (en la línia de la Història de la Salvació i voldria significar «transformar-la»).

4. *Contribucions confessionals*

24. *Justice, Peace and the Integrity of Creation. Insights from Orthodoxy* (Edited by Gennadios Limouris), Geneve, W.C.C., 1990, 126 pp.

25. *A Catholic Contribution to the Process of Justice, Peace and the Integrity of Creation* (De la Pontificia Comissió Justícia i Pau, març 1989), dins *Resource Materials, Doc. 6.3*, 16 pp. (Traducció castellana en *Documents de la Trobada de Seül*, 1990, C 10, 13 pp.).

26. *Justice, Paix et Sauvegarde de la création*. «La terre n'appartient pas à l'homme, c'est l'homme qui appartient à la terre», Église Nationale Protestante de Genève, Commission Tiers Monde, Groupe Justice, Paix et Sauvegarde de la Création, gener 1989, 59 pp.

27. *Justicia, paz e integridad de la creación*, Alianza Reformada Mundial, Asamblea General, Seül, 15-27 de agosto de 1989, dins *Documents de la Trobada de Seül*, 1990, C 5, 13 pp.

28. *A Covenant for Peace and Justice*, The Mission Covenant Church of Sweden, Stockholm 1987, 30 pp.

24. Les Esglésies Ortodoxes, membres del Consell Ecumènic, no desaprofitaren l'avinentesa

de JPIC i desenvoluparen un intens treball de reflexió. Aquest llibre inclou els documents finals de la trobada de Sofia (1987) sobre el tema de la creació, i de la de Minsk (URSS, 1989), així com deu de les ponències que hi foren presentades. Un resum del pensament ortodox es pot trobar en la introducció del llibre i en el *Doc. 7.5 de Resource Materials*. Pel que fa a la creació, els ortodoxos consideren el ser humà com un «microcosmos» de tota la creació a fi de remarcar l'estret lligam entre Déu, la humanitat i la resta de la creació. La llibertat humana pot tenir un influx positiu o negatiu en la conservació o restauració de l'ordre i l'harmonia establerta per Déu en el món. El pecat porta a la degradació de l'ésser humà (racisme, sexisme, injustícia econòmica) i a la desintegració de la creació (crisi del medi ambient). Cal que la humanitat exerceixi la seva funció sacerdotal en la creació i la de co-operador amb Déu (El document de Sofia també ha estat publicat en *Resource Materials* 4.1 i, en castellà, en *Documents de Seül*, 1990, C 6.1.) Pel que fa al tema de la justícia i la pau, el document de Minsk, després de denunciar la societat actual, recalca que «la restauració de la justícia i la pau no es poden mesurar únicament amb patrons humans sinó amb el patró diví-humà de Jesucrist, que és el centre de la 'bona nova' per al món caigut» (núm. 16). El pecat trenca la justícia i la pau; només en la renovació en Crist i en la comunió amb l'Esperit es poden restaurar. És d'això que dona testimoni l'Església (Publicat també en *Resource Materials* 6.4 i, en castellà, en *Documents de Seül*, 1990, C 6. 2.)

25. El Consell Ecumènic invità l'Església Catòlica a co-convocar la reunió final de JPIC prevista per a 1990. La resposta (desembre de 1987) fou negativa a causa, segons la carta del Cardenal Willebrands, de les «naturaleses diferents» de l'Església Catòlica i del Consell. (Cf. el comentari del Pare J.M.R. Tillard, *La justice, la paix, le respect de la Création: quel engagement pour l'Église catholique?*, dins: *Irenikon* 60 [1987] 5-15.) Malgrat tot fou designada una persona catòlica per a treballar amb el personal del JPIC a Ginebra i hi hagué el compromís de col·laborar en la trobada de 1990. Des del seu inici, el Secretariat per a la Unitat i la Pontifícia Comissió Justícia i Pau enviaren col·laboradors a les reunions d'estudi del Programa. No resulta, doncs, estrany que aquest darrer organisme enviés la seva opinió a JPIC. El Document de Justícia i Pau comença amb l'afirmació que és Déu qui ens crida a fer un pacte amb Ell, en Jesucrist; i que tota convocatòria eclesial es fonamenta en la crida de Déu. Explícitament, en el núm. 8, diu que no es vol entrar en la significació teològica de la trobada mundial; en això es trasllueix la tensió referent al seu suposat caràcter «conciliar». Assumir les tasques en favor de la pau, la justícia i la diaconia en la creació és, segons el document, «assumir una tasca (que) forma part de la missió específica de l'Església, que és l'evangelització» (núm. 1, cf. núm. 17). El compromís comú dels cristians ha de ser, afegeix, en la pau, els drets humans, l'opció (o amor) preferencial pels pobres, el desenvolupament i el problema ecològic.

26. Més que una aportació original, aquest quadern és un manual perquè els cristians de Ginebra aprofundeixin els continguts de JPIC. En la primera part es donen elements per a entendre el Programa, els problemes implicats i alguns testimoniatges. En la segona part s'ofereixen unes pautes bíbliques, especialment del Gènesi. Finalment, es proporcionen uns textos litúrgics. És un quadern suggerent i de fàcil comprensió.

27. Aquest text porta com a subtítol: «Carta oberta als nens i joves del planeta»; és a dir, que vol explicar de manera entenedora els grans problemes de la humanitat i què podem fer els cristians per posar-hi remei. Pel que fa a la descripció dels perills del nostre món i a la necessitat del compromís cristià, no és una aportació original. Sí que és original el llenguatge planer i assequible i el fonamentar tot el discurs en el compromís vinculant de Déu en la terra.

28. Un altre fulletó «pedagògic» dirigit a les comunitats, en aquest cas sueques, de l'Aliança Reformada Mundial. En la primera part s'hi proposen textos bíblics sobre l'Aliança de Déu, s'hi citen textos reformats i luterans, i algunes dades. En segon lloc es proposen formes concretes d'actuació en les parròquies.

5. *Assemblea Ecumènica Europea «Pau i Justícia». Basilea, maig 1989*

29. *Study Documents. European Ecumenical Assembly, 15-21 May 1989*: Roger WILLIAMSON, *Diversité, convergence et limites des déclarations récentes sur la paix et la justice des Églises membres de la Conférence des Églises européennes*, pp. 5-116; Ernst Josef NAGEL, «Justice, paix et sauvegarde de la création» dans *l'enseignement de l'Église catholique. Une concordance*. (Forme abrégée), pp. 117-198, Conférence des Églises européennes (KEK) i Consilium Conferentiarum Episcopatum Europeae (CCEE).

30. *Document final de l'Assemblée de Basilea*. Publicat en: *Documents d'Església* 508,24 (15 octubre 1989) 557-576; *Boletín Informativo del Secretariado de la Comisión Episcopal de Relaciones Interconfesionales* 29 (maig-agost 1989) 3-22; *Justicia y Paz* 8 (juny 1989) 1-16; *Renovación Ecueménica* 98,21 (setembre-desembre 1989) 4-22.

31. *Rassemblement oecuménique européen de Bâle. Paix et Justice pour la création entière. Intégralité des textes et documents officiels édités par la Conférence des Églises Européennes et le Conseil des Conférences Épiscopales Européennes*, Paris, Du Cerf, 1989, 527 pp.

32. *Paz con Justicia. Documentación oficial de la Asamblea Ecueménica Europea. Basilea, 15-21 mayo 1989*, publicat pel «Comité Español de Cooperación entre las Iglesias (CECI)» i el «Centro Ecueménico de las Misioneras de la Unidad de Madrid», Madrid 1990, 230 pp.; número especial de *Pastoral Ecueménica* 17-18, 6 (maig-juny 1989) 139-363.

33. Jean-Marc PRIEUR, *Responsables de la création. Rassemblement oecuménique paix et justice*, Genève, Labor et Fides, 1989, 96 pp.

29. Es tracta d'un llibret lliurat a tots els participants a Basilea. És molt útil per a conèixer el pensament de les Esglésies participants en l'Assemblea: d'una banda les pertanyents a la KEK i de l'altra l'Església catòlica. L'article de Williamson fa veure que entre protestants, anglicans i ortodoxos europeus no hi ha un pensament comú sobre què poden i què no poden fer les Esglésies, el valor de les pròpies declaracions, els fonaments de l'ètica social, etc. Nagel posa de manifest que a l'interior de l'Església catòlica hi ha, com és obvi, més unanimitat, tot i que hi ha certes diferències en alguns punts, com és ara el desarmament. Orígens i tradicions tan diversos foren un repte important a Basilea; per això es veu més important la decisió de la KEK i de la CCEE, el mes d'agost de 1987, de fer una «convocatòria europea». L'Església catòlica diu que sí a nivell europeu, i pel desembre de 1987 dirà que no a nivell mundial. Pot ser que ja es preveïés el gran èxit de Basilea i el relatiu fracàs de Seül. Basilea fou important perquè, per primera vegada des de la Reforma, representants de totes les esglésies europees es troben i parlen junts. Set-cents representants de tot el Poble de Déu.

30. El document final de Basilea, publicat en diverses revistes espanyoles, és un model de claredat i equilibri. El Co-president catòlic, el cardenal de Milà Carlo M. Martini, afirmà que «és gairebé un miracle que amb llengües, cultures i confessions tan diferents, que mai no s'havien trobat a aquest nivell, hagi sortit un text únic, substancialment vàlid, interessant, ric en perspectives i també relativament nou». A l'octubre de 1988 una comissió redactà un primer esborrany que rebé més de sis-cents esmenes de tot Europa. Al març de 1989 es publicà el segon esborrany, que fou altra vegada esmenat durant l'Assemblea. En el «veure» es desenvolupen les amenaces actuals contra la justícia, la pau i el medi ambient; la interdependència de les dimensions de la crisi i les seves causes profundes. En el «jutjar» s'explicita «la fe que afirmem» (el fonament teològic del compromís de les Esglésies) i una molt ben travada proclamació de la confessió del pecat i del significat de la conversió a Déu, fins a arribar a concrecions molt actuals. En l'«actuar» s'explicita una crida «vers l'Europa de demà» i es fan unes afirmacions fonamentals o compromisos.

31. Basilea fou un esdeveniment ecumènic nou. Fou també una trobada complexa, el document final de la qual n'és un dels fruits. Però, per copsar tot el que s'esdevingué, cal veure-ho en tota la seva complexitat. Això és el que ens ofereix aquest llibre, que es pot considerar «Ofi-

cial». Les seves primeres cinquanta pàgines expliquen la trobada i la seva preparació. Inclou també els textos (Missatge i Document final) i els resultats dels vint grups de treball (gairebé cent pàgines), de valor molt desigual. Les cent cinquanta pàgines següents inclouen totes les conferències i discursos; especialment els primers foren decisius per a l'encarrilament del debat i del document final. La lectura de tot aquest conjunt documental posa en evidència que els organitzadors tingueren una cura especial en l'equilibri de les diverses postures.

32. Aquests dos volums són pràcticament idèntics. Contenen els documents i les principals al·locucions. La introducció de Julián García Hidalgo situa la trobada i en fa un comentari teològic interessant.

33. De Basilea se n'han fet sobretot comentaris a revistes (cf. p. ex., Héctor Vall, *Teología de la creación en el Documento «Justicia, Paz e Integridad de la Creación» de la Asamblea de Basilea*, dins: *Pastoral Ecueménica* 7 [1990] 9-29; Jan Grootaers, *Bâle, mai 1989. Une conférence oecuménique pas comme les autres*, dins: *Irénikon* 62 [1989] 147-171; R. Burigana, *Il dono di Basilea*, dins: *Studia Ecueménica* 7 [1989] 241-248; O. Bolzon, *Lettura dell' «evento Basilea»*, dins: *Ibid.*, pp. 295-308). El llibre de Prieur és l'únic que coneixem sobre el tema. És un comentari breu, bastant agradable de llegir, no gaire profund, però que té la virtut de donar a conèixer per dintre el que fou Basilea. L'autor es declara entusiasta de l'esdeveniment: «Basilea és un lloc, diu, on s'ha efectuat la síntesi a voltes difícil entre fe i diaconia, entre Església orant i Església militant» (p. 87).

6. Reunió Ecueménica Mundial sobre Justícia, Pau i Integritat de la Creació. Seül (Corea), 5-13 de març de 1990

34. *Hacia una afirmación teológica ecuménica sobre Justicia, Paz e Integridad de la Creación, Primer borrador para la convocación mundial del CMI sobre Justicia, Paz e Integridad de la creación, 5-13 marzo 1990*, juny 1989, Pro manuscrito, 29 pp.; *Entre el diluvio y el arco iris. En busca de compromisos sobre JPIC, Segundo borrador*, Pro manuscrito, 53 pp., amb un *Anexo del segundo borrador del documento*, gener 1990, Pro manuscrito, 56 pp.; *Justicia, Paz, e Integridad de la Creación. Documento final*, Pro manuscrito, 32 pp.

34. Del primer esborrany ja n'hem parlat en el núm. 10. El segon esborrany és una nova versió, molt més acabada i completa; més llarga també. Tot ell té una coherència interna notable. La fonamentació de la situació actual i dels elements teològics és molt millor. En la tercera part s'expliciten els actes de compromís, que en el primer esborrany només estaven enunciats en la introducció. En la primera part, lletra A, es fa una descripció de la realitat actual, perquè «estem vivint entre el diluvi i l'arc de Sant Martí: entre les amenaces a la vida, d'una banda, i la promesa divina d'una nova terra i d'un nou cel, de l'altra» (núm. 1). Es fa una descripció molt més acurada que en el primer esborrany dels «regnes» de la injustícia i de la violència i de la desintegració de la creació. S'hi afegeix, segurament per influx de Basilea, un apartat sobre «Dimensions i interconnexions de la crisi actual» (núms. 59-73). En la primera part, lletra B, es desenvolupa la fonamentació religiosa del «Pacte». La segona part conté les «Afirmacions», fonamentalment les mateixes que en el primer esborrany. La tercera part, «Actes de compromís», exposa els continguts de tres pactes per a Seül: per un ordre econòmic just i per l'alliberament del servatge del deute extern; per la desmilitarització de les relacions internacionals i per una cultura de la no violència; per la preservació del do de l'atmosfera terrestre i per combatre les causes de l'«efecte hivernacle». L'annex del segon esborrany proporciona informacions detallades sobre els problemes esmentats en els tres actes de compromís.

La reunió mundial de Seül es quedà, en part, a mig camí. El pluralisme de les visions provocà llargues discussions i al final mancà temps per arribar a conclusions pertinents. El document final, millor seria dir els troços de document final, reflecteix bé el que va passar. La Reunió tenia

tres objectius: 1) respondre a la segona part del segon esborrany (la realitat actual). Els delegats no es posaren d'acord a causa de la «multiplicitat dels interessos locals, regionals i sectorials que no només eren diferents, sinó que a vegades eren contradictoris» (p. 2). El document final calla. 2) Formular les pròpies afirmacions. Això es féu; en les afirmacions dels esborranys s'afegí «que la veritat és el fonament d'una comunitat de persones lliures» (Afirmació V), «La dignitat i el compromís de la generació jove» (Afirmació IX) i «Els drets humans són concedits per Déu» (Afirmació X). 3) Els pactes s'aprovaren, sense entrar en detalls, tan sols en el seu enunciat genèric. S'hi afegí un quart pacte per l'erradicació del racisme i de la discriminació en els nivells nacional i internacional. (Comentaris d'urgència, però d'una certa amplitud, es poden trobar en: *Séoul. La rencontre des Églises et des mondes*, dossier de *L'actualité religieuse dans le monde* 77 [15 abril 1990] 18-27; Manuel Alcalá, *Gran Asamblea Ecueménica en Seúl. Justicia, paz y ecología, bandera de todos los cristianos*, dossier de *Vida Nueva* 1734 [21 abril 1990] 23 [799]-30 [806].)

El resultat de tot el procés de JPIC es portarà a l'Assemblea General de Canbera, el febrer de 1991, on es veurà el compromís de les Esglésies en aquest camp.

Antoni MATABOSCH